

De onduidelijkheid van de nationale identiteit

Thijs van Rijn

Voor God en Vaderland. Meteen doemt het beeld op van Van Speijk die tijdens de oorlog met de Belgen in 1831 zijn schip liet ontploffen, met als laatste woorden: “Dan nog liever de lucht in”. Afgezien het nogal lastig is te weten of dat inderdaad zijn laatste woorden waren, omdat anderen toch met hem de dood in moeten zijn gevlogen, is het opvallend dat in moeilijke tijden het nationalisme opvlamt. Één van de oorzaken van de afkeer tegen de Belgen zat in het feit dat ze rooms-katholiek waren en Nederland overwegend protestants was. Godsdienst en nationalisme vormden in het verleden een goed koppel.

Tegenwoordig kan God in Nederland buiten beschouwing gelaten worden. Het Christen-Democratisch Appèl heeft minder Tweede Kamerleden dan de Katholieke Volkspartij, de Anti-Revolutionaire Partij en de Christelijk-Historische Unie bij elkaar de verkiezingen van 1972. Deze drie partijen kozen er voor het CDA te vormen juist vanwege het slinkende aantal zetels. De kerksheid, de mate waarin christenen elke zondag naar de kerk gaan, ligt bij de grote religies onder de tien procent. Zelfs al zijn er veel naamchristenen, christenen die hun geloof niet belijden, van een dominant christelijk Nederland is geen sprake meer. En het vaderland? Daarvoor moet er toch tenminste een ‘nationale identiteit’ aanwezig zijn, die de mensen kan verenigen, omdat men het gevoel heeft eenzelfde geschiedenis, taal, cultuur, religie of waarden en normen te delen. Maar valt het begrip wel te definiëren?

De laatste jaren zijn verscheidene rapporten gepubliceerd die zich richtten op de nationale identiteit,

en dan voornamelijk op de vraag of deze te verenigen is met de verschillende culturen in Nederland. Bij het intypen van “Nederlandse identiteit” bij Google Scholar is de eerste zin: “Tegen de islamisering van onze cultuur: Nederlandse identiteit als fundament” van Pim Fortuyn. Dit artikel heeft echter

niet de bedoeling de discussie over de problemen tussen de vereniging van nationale identiteit en andere culturen dunnetjes over te doen, maar om aan te geven wat twee belangrijke rapporten te melden hebben over de nationale identiteit en welke kritiek hier op is gekomen.

Nationale identiteit is meer dan “één koekje bij de koffie”, zoals prinses Máxima meende. Als het de bedoeling was een dialoog op gang te brengen, dan was deze zin waarschijnlijk het beste dat de Wetenschappelijke Raad voor

het Regeringsbeleid (WRR) kon krijgen bij de presentatie van het rapport over de “identificatie met Nederland”, want de discussie barstte los. Zelfs al hebben we geen duidelijke nationale identiteit, dan is het toch zeker ónze onduidelijke nationale identiteit. Het rapport heeft geen definitie gegeven van de nationale identiteit in de 247 pagina’s tellende studie. “Nationale identiteit kan daarom beter opgevat worden als een proces van verschillende soorten identificaties die ervoor zorgen dat burgers met elkaar verbonden zijn en waardoor zij zich uiteindelijk ook met het land verbonden voelen”.

Wel staan er interessante zaken in over de componenten van een identiteit. De identiteit is onder te verdelen in een functioneel, een normatief en een emotioneel ge-

De nationale identiteit is meer dan

“één koekje bij de koffie”

deelte. Het idee bij functionele identiteit is dat men als persoon behandeld wordt, meer dan als lid van een bevolkingsgroep. Zo kan iemand student zijn, maar ook werknemer zijn of sporter, in plaats van alleen maar iemand met een geloof. Omdat hij of zij dan niet eenduidig te plaatsen is en verschillende contacten heeft, voelt deze zich eerder verwant met een land dan wanneer men weet wanneer de Vader des Vaderlands is vermoord. Op het moment dat men via werk of onderwijs in contact komt met anderen, leert men die kennen en

Ontploffende kanonneerboot op de Schelde,
een schilderij van Martinus Schouman

groeit niet alleen sympathie voor de medemens, maar ook de loyaliteit aan het land. Het normatieve element houdt in dat normen kunnen verschillen tussen mensen. Het rapport meent dat minderheden gehoord moeten worden. Weer wordt het gezegd: “Een rechtstreekse confrontatie is niet de enige optie, ook samenwerken en tolereren behoren tot de mogelijkheden.” De emotionele component wordt nog wel eens veronachtzaamd. Het zomaar afpakken van een tweede paspoort zorgt er niet voor dat de loyaliteit aan Nederland meteen groter wordt, simpelweg door het alleen hebben van het Nederlandse paspoort. “Loyaliteit laat zich inderdaad niet fabriceren; het is er of kan groeien”, zoals criticus Verhagen opmerkt in een tijdschrift, geheel gewijd aan het WRR-rapport. Op dit punt is hij het eens met het rapport, maar andere zaken vindt hij minder. Zo merkt hij op dat het rapport weliswaar erkent dat verschillende identiteiten moeilijk samengaan, maar dat er geen oorzaken of consequenties

worden gevonden. De problemen zouden voornamelijk extern zijn, zoals een eenzijdige blik van de media of een politicus die het “wij-zij-gevoel” probeert te versterken. Maar in hoeverre is de blik van immigranten nog gericht op het land van herkomst? Misschien is er sprake van separatie, “een zeer uitgesproken gevoel van verbondenheid met één van beide identiteiten.” Dit hoeft niet problematisch te zijn, maar wel wanneer er conflicten ontstaan. Omdat het rapport echter niet aangeeft wat de oorzaken precies zijn, kunnen er ook geen oplossingen worden gevonden.

Een ander punt van kritiek is gericht tegen een rapport van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO), waarin staat dat “nationale identiteit niet mag leiden tot extreem nationalisme, noch dat deze het exclusieve bezit mag zijn van de autochtone ingezetenen van Nederland.” Alsof een nationale identiteit leidt tot een slechter functioneren van de maatschappij! De nationale

identiteit moet hierom worden gewantrouwd en de overheid moet daarom andere culturen stimuleren, volgens het rapport. Wat leidt, zoals de criticus Beheydt al aangeeft, tot het idee dat andere culturen zichzelf bloot moeten geven, terwijl de Nederlander dat niet hoeft te doen. Hij pleit dan ook voor het duidelijk laten zien van de Nederlandse cultuur, zodat er een echte wisselwerking kan ontstaan tussen verschillende culturen.

Om terug te komen op het probleem van definiëren. Misschien is er toch een beschrijving van nationale identiteit te geven. Want, volgens het WRR, is een belangrijk bestandsdeel van de Nederlandse identiteit, de deelname aan het Europese project. Nederland kon, aldus de in het rapport aangehaalde columnist Schoo, na de ontzuiling “probleemloos opgaan in een verenigd Europa”. Ofwel, de identiteit bestaat erin zichzelf gemakkelijk op te kunnen heffen voor de Europese zaak. Hierop aansluitend is de mooiste definitie toch wel die van de RMO: “de Nederlandse eigenheid mag geen naam hebben, zij bestaat juist in de ontkenning ervan”. ■

Bronnen:

Beheydt, L. (2002). “Culturele identiteit, taal en artistieke expressie”

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (1999). Nationale identiteit in Nederland.

Internationalisering en nationale identiteit. Den Haag: Sdu.

WRR (2007). Identificatie met Nederland. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Verhagen, S. (2008). Identiteit en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Migrantenstudies 25 (3), 199-206